

ZSIGMOND ANDREA

A SZÍNHÁZ ÉS A SZAVAK 4.

Folyóirat menni internet

■ Mozgó könyv? Mozognak a lapjai... Röpködnek. Fújja őket a szél. Fekszik a könyv a fűben, a végtelen mezőben, és röpteti a lapjait a szél.

Delogyis! Lapozás van. Mozognak a lapok, mert van egy lapozó. Emberféle. Könyvet megfog, lapoz. Animál. Ha gyorsan lapoz, ha pörget, animáció. Ha képes a könyv. Ha képes rá, és pörgeti.

Képes rá, és pörgeti. Úgy lapoz, hogy pörgeti. Page Downra Page Down jön és megint. Újjal lapoz, ujjá a billentyűn, az egéren. Újra lapoz: ujjá képernyőn. Szöveg felszalad, ki a képből, mint végefőcím a moziban. Kép felszalad, vagy bennmarad a szöveg, és olvasom.

Vagy olvasom, vagy nem, vagy félig vagy meddig, kattintani mindenesetre kattintok. Lapozok. Előre-hátra-jobbra-balra. Pörgetem, akár egy mozigépész, föl-le a szöveges képet. Az egyre képesebb szöveget. Az egyre mozgalmasabb képet a szöveggel. Az interjúkat már nem olvasom, hanem nézem. Az interjúalanyt, ahogy beszél. Nézek, mint a moziban. A beharangozót, egy előadás sajtóhirdetését már nem olvasom, hanem nézem – a produkció trailerét. Mintha a moziban.

Összenézek, összeolvasok mindent. Összeszerkesztek, összevágok bármely témában egy kisebb kötetet vagy folyóiratot. Virtuálisan. Nem is: egyszeri módon. Másnap már másikat rakok össze, egy épp aktuális témában – vagyis amerre épp kutakodom. Antológiát, lapszámot pástázni össze, miért ne? A függelékben előadások nevei, képek, avagy a tartalomban minden elegyítve, jöhet. Mehet is, hamar. A föld forog, a könyv mozog. Mozog az egész világ, és mozog benne minden könyv és olvasó.

Úgy mozogok, hogy belemozgok a könyvbe. Nemcsak összeterelem, de bele is írok.

Beleolvasok, beleírok, beleolvadok. Elterelem mások figyelmét. A széljegyzeteimet kommentnek hívom, és nem radírozom ki, amikor a könyvet visszaviszem a könyvtárba. Mit visszaviszem, ki sem veszem, ott írok bele. Mindenki szeme láttára. Jól megmondom a szerzőnek. Akárki megmondhatja. S ha szépen mondja, lájkolják.

Olvasó, szerkesztő, író, kritikus – mik vagyunk? Isa mindegyik vagyunk. Szétlapozhatatlanul. Szét vagy össze? Vessük össze. Vessünk számot vele. Vegyük számításba. Számoljunk azzal, hogy minden mozog. Inog, billeg, folyik. Szétfolynak a verseskönyvek határai, a feltöltési idők és helyek a keresőben egybeterelődnek, s már nem tudni, ki mondja meg és mennyire, és annak mi az érvénye.

Ezt ki mondja meg?

Megmondják az irodalomtudósok is, hogy van az érvény, a jelentés meg az igazság, amik nincsenek, azazhogy többen vannak, attól függ, ki kérdi, ki mondja. A szaktekintély, A pozíció, A kritikus már nem Az igazi. Többen vagyunk, tolongunk egymás mellett, és jó, ha rá-ránézünk egymásra. Hogy ki az, aki rád tapos. Mert szeret, vagy mert nem szeret. Mert észrevesz, vagy mert azért se!

Ha körülnézünk, ilyeneket látunk, hogy... de hol nézünk körül? Lemegyünk a standra, s ott lapozunk? Nézegetjük, hogy már megint mi az, ami nincs ott, de lehetne? Nem. Mert a tér-idő – s a pénz kontinuum... Persze, hogy kattintunk! A mostanit, a másikat, az ittenit, az ottanit, a drágát, az olcsót egyszerre terítjük magunk elé. Itt, most, ingyen.

Ezt tudja jól a kulturális sajtó, és számol vele. Számol velem? Hogyan? A lapok ész-

reveszik, hogy van az internet? Hát valamennyire mindegyik. De mennyire? Már amelyek.

Az erdélyi nyomtatott folyóiratokat mind felleljük a neten. A *Váradból*, igaz, legfrissebbként a 2010/5-ös számot találni. A *helikon.ro* egyszerű formája átlátható, az aktuális szám tartalomjegyzékén kívül műfajonként is összerendezi a régi-új írásokat. A *Korunk* mostanában a nyomtatott verzió PDF-jét tölti fel – ez biztos képet fest a lapról, de nem csoportosíthatók, kereshetők a cikkek máshogyan, mint lapszámok szerint. Szemnek kellemesebb a külön netes felülethasználat, ami a többiekre jellemző. A *Látó* veszi legkomolyabban az internetet, egyik szerkesztője csak erről felel. A *Székelyföld* netes arca elég igénytelen, ők még mindig a nyomtatott folyóiratban hisznek, márpedig...

Mindegyikükre jellemző kisebb-nagyobb mértékben, hogy elsődleges hordozónak a papírformát (sic!) tekintik. A netes tartalmak késleltetve jelennek meg, vagy előbb kóstolót kapunk belőlük, hátha (meg)vevessük a lapot. Vagy hiátusok vannak a neten, hogy hátha a nyomtatottal akarjuk azt kitölteni. A netes oldalon kevés a papíroldalakon kívüli, plusz tartalom, esetleg a lap hírei, max. képek. De nincs benne az olvasó. Az inter-aktivitás, ami az inter-net sajátja, nem sajátjuk. Nincs komment, nincs lájk. No komment, no lájk.

Ez tágabb körben is így van, meg lehet nézni a *Jelenkor* vagy a *Holmi* honlapját, le vannak maradva. Az ellenkezőjére is van tendencia, a *Bárka* oldala virágzik. A havi-lapoknál egy fokkal jobban veszik a net-kannyart a hetilapok, azon belül is a románok. A *Mancs* meg az *ÉS* tudja, hogy van Facebook, és belecsatornáztta magát a lájkon át. Az *Observator Cultural*-nál vagy a *Dilema Vechénél* a cikkek többféle rendezése, folyamatos hírfolyam, mozgóképes anyagok netesítik a palettát. Bár ez nagyon színes, már-már kaotikus.

Színházi lapoknál dettó a helyzet. De fennebb már volt szó színházi oldalakról, hiszen a felsorolt lapok, rendszeresség ide vagy oda, mind közölnek színházi anyagot. Ez nagy szerencse ám, mert így ha olvas színikritikát valaki. Nehogy már megvegyen

ezért egy egész lapot. Vagy beírja a keresőbe a színházi orgánom nevét. Hisz a színházi lap, a kulturális hetilapokkal ellentétben, sose figyelt az olvasóra. Míg a filmkritika mindig is olvasható akart lenni, az irodalomkritika meg tudományos, a havi-lapok színikritikája korcs, sem ez, sem az. A kritikus csak megmondóember, na meg tájékozott. Az előbbi ma már nem kell senkinek. Főleg az attitűd. A Facebook-generációnak?! Ne már!

A színháznak ráadásul jó partnere a net. Az időbeliségben fognak kezdet. A Gutenberg-korban egy bemutatóra több hónap múlva jött csak reakció, s a színházi szaklapoknál ez az úzus ma is, más nem is lehet. Jó, hogy addigra az előadást lassan temetik... De rendben volt ez így, mert volt kibúvó, a fránya papír. Ám most? A szaklapnak be kell bizonyítania, hogy e mozgó tájban ő sem halott. Ma már feltűnő volna, ugyebár.

Így egy színházi lapnál ma sok a pusztán online tartalom. Már ha bírja – pénzzel. A *Critikai Lapok* nem annyira, tőle az is szép teljesítmény, hogy egyáltalán netre ment, mert formailag nehezen mozog. A *Színház* viszont ontja a blogos tartalmakat. Az *Ellenfény* is, csalogató gyanánt. Mert a legsúlyosabb tartalmai papírba vannak csomagolva, s azt nem adja nyomban. De így is jobb a helyzet náluk, mint román társaiknál – a *Teatrul Azi* vagy a *Scena.ro* internet-tudatos, de rettenetes. Csak csalik vannak a honlapon. Pénztelenségüket káoszba fojtják. Nem egyszerűségbe, mint a magyarok.

A színházi lapnak van egy érdekes válfaja: a fesztiválújság. Ami pár napig él. Amíg a fesztivál. De akkor nagyon. 7-10 lapszáma van, ha napilap, de sűrűbben vagy ritkábban is megjelenhet. Ha többetes a fesztivál, mint Kolozsváron volt a Színházi Unióé, akkor nagy formátumú lap jön ki, hetente; a neten csupán PDF. A következő fesztiválon már fordult a kocka. Előbb volt a net, csak utána a nyomtatás! Minél sűrűbb a fesztivál, annál gyorsabban felmegy a netre. Nincs pénz és idő tördelőre, a szöveg folyik, mint blogon, ki a nyomtatóból. Cikkenként, azonnal. Nincs összerendezés, majd az olvasó.

Majd az olvasó, a néző: mert a fesztivál-lap őket is ismeri. Megkérdezi, beleírja őket

magába. Többszólamú, kommentbarát. Dehierarchizál. Mikrofonvégre kapja az ültetőt is, lencsevégre a műszakot. Nem csak a kritikus kritizálhat, a színész is, őt. Sőt, műfajok között sem válogat. Mit „objektív” kritika, jegyzet: a fesztiválblog nagyszerű. Mail-formátum, iwiw-profil a Kisvárdai Lapokban jöhet! Színházi találós kérdés vagy kvíz: maximálisan informatív, s miért baj, ha szórakoztató? Van az öröm is, nem csak a tudás. A kettő miért ne találkozhatna a fesztiválban?

A kettő az online sajtóban is találkozik. Abban, ami direkt a netre találja ki magát.

Mint a *revizoronline.hu*, ami egy kritikához több másikat linkel, kívülről. Vagy a *hamlet.ro*, ami visszafogott, mert nem fog a szerkerébe erős lovakat. Vagy a legújabb, a *7ora7.hu*, ami a kritikát a Facebookkal házasítja! Házasított kritika, ahol nemcsak lájkolsz, de pontozol is, megmondod, hogy mi mennyit ér. Fej fej mellett, olvasó s kritikus. Mi lesz ebből?! Demokrácia?!...

Színház, kritika, internet, dizájn – a mátt célozzák mind, a mában érnek össze. Ki nem szeret a mában élni? Hiszen ma élünk. Nemdebár.

A SZOCIALISTA IDŐSZAK „MÁSODLAGOS” SZEREPLŐI Tóth Eszter Zsófia: *Kádár leányai – Nők a szocialista időkben*

■ A szocialista időszak kutatása, történetírása igencsak kedvelt téma az elmúlt évtizedben, illetve érdekes csemege a fiatal történészek számára. Ugyanakkor a hatalmas forrásanyag lehetőséget nyújt a korszak többféle módon való megközelítéséhez. A kiadók – jól kiszimatolva a lehetőséget – rajtaütve használnák ki a még érvényben levő „nosztalgiahullámot”; egy-egy jó fogással, címadással, kihívó borítótérvel szinte bestsellereket varázsolnak a történelmi munkákból. Jó példa erre a budapesti Nyitott Könyvműhely Kiadó, melynek új sorozata a szocialista időszak mindennapjait mutatja be.¹ Érdekes, hogy mindezek a kötetek alaposan „meglovagolják” a Kádár-kort, többnyire a borítón is megjelenítve a korszak névadóját. Ennek ellenére azt is meg kell állapítani, hogy ezek komoly, értékes és hiánypótló társadalomtörténeti munkák, amelyek sorozatként és önálló kiadványokként is megállják a helyüket. A korszak mindennapjait, a lázadó társadalmat és elittörténetet egyaránt tömörítő sorozat legújabb kötete a szocialista időszak nőképét teszi színesebbé.

Nyitott Könyvműhely, Bp., 2010.

Tóth Eszter Zsófia történész, levéltáros, fő kutatási területét is jól körülírja legújabb kötete: az 1945 utáni társadalomtörténet, munkásnők sorsa, hétköznapijai. Interjúzásal már az egyetemi évek alatt foglalkozott, ennek eredménye számos tanulmányban is megjelent, illetve az előző önálló könyve is ehhez kapcsolódik.² A jelen kötet előszavából kiderül, hogy a szerző az előző években (2006–2009) íródott tanulmányait gyűjti össze, átszerkesztve „olvasóbarát” verzióba, összesen hét fejezetbe szerkesztve, ahol minden fejezet egy-egy tanulmányt jelöl, hol összefüggő kontextusban, hol különálló perspektívából közelítve a női sorsokhoz. A cím, *Kádár leányai* bizonyos szempontból megtévesztő is lehet, ugyanígy a borítón megjelenő fénykép is, hiszen Kádárnak valójában nem volt gyermeke, így csalódást okozna azon olvasó számára, aki nem olvasa el az alcímet vagy legalább a könyv előszavát, miközben „Kádár János leányairól” olvasna szívesebben.³ Azonban kiemelném, hogy a csalódás akár kellemessé is válhat, hiszen bővebben beleolvasva kiderül, hogy